

Ринок фінансово-банкієських послуг

Ірина БАБЕЦЬ,
Іван МИЦЕНКО,
Валерій МИЦЕНКО

**ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ:
СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ТА ВПЛИВ
НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ**

Резюме

Здійснено оцінку рівня інвестиційної безпеки України впродовж 2006–2018 рр. Визначено найбільш впливові чинники інвестиційної безпеки держави, серед яких є структура прямих іноземних інвестицій, зокрема їх наукомісткість. Виявлено високу чутливість інтегрального показника інвестиційної безпеки до зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ.

За допомогою регресійного аналізу підтверджено істотний вплив структурних змін у прямому іноземному інвестуванні на стан макроекономічної безпеки нашої держави впродовж 2006–2018 рр. Встановлено обернену залежність між рівнем безробіття і такими показниками структури ПІІ, як частка

© Ірина Бабець, Іван Миценко, Валерій Миценко, 2020.

Бабець Ірина, докт. екон. наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій, Україна. <https://orcid.org/0000-0003-0635-9375>.

Миценко Іван, докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Центральноукраїнського національного технічного університету, Україна. <https://orcid.org/0000-0002-2749-5117>.

Миценко Валерій, канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету, Україна. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6034-0224>.

інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості та частка інвестицій у металургійне виробництво. Не виявлено зв'язок між рівнем безробіття і змінами частки інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в інформаційну і телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність та страхування в загальних обсягах ПІІ.

Визначено, що існує щільний прямий зв'язок між показником ВВП на одного мешканця і зміною у структурі ПІІ частки інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в інформаційну і телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність та страхування. Підтверджено міцний прямий зв'язок між темпами зростання ВВП і зміною в загальних обсягах ПІІ частки інвестицій у металургійну промисловість та інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості. Виявлено слабкий прямий зв'язок між індексом споживчих цін і частками у структурі ПІІ інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю та у високотехнологічні галузі промисловості. Визначено обернений зв'язок між індексом споживчих цін і часткою інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність у загальних обсягах ПІІ.

Ключові слова

Прямі іноземні інвестиції, інвестиційна безпека, інтегральний показник, структура прямих іноземних інвестицій, макроекономічна безпека, рівень безробіття, ВВП, індекс споживчих цін, високотехнологічні галузі промисловості.

Класифікація за JEL: E22, F47.

Постановка проблеми

Подолання наслідків фінансово-економічної кризи в Україні ускладнюється дефіцитом інвестиційних ресурсів, який зумовлює загострення загроз економічній безпеці держави, пов'язаних зі зношенням основних виробничих фондів, обмеженням можливостей інноваційного розвитку і збереженням сировинноорієнтованої структури промисловості. Прямі іноземні інвестиції в умовах недостатності вітчизняних капітальних інвестицій стають важливим чинником інвестиційно-інноваційної моделі економіки, забезпечуючи додат-

кові фінансові ресурси не лише для реструктуризації економіки, реконструкції та технічної модернізації промислових підприємств, а й для розвитку сфери послуг як основи побудови постіндустріального суспільства. Відповідно, істотною є роль прямих іноземних інвестицій у формуванні інвестиційної складової економічної безпеки держави, стан якої визначається ступенем задоволення потреб господарського комплексу в капітальних інвестиціях за умов забезпечення їх ефективної структури в контексті інноваційної економіки. Оптимальний рівень інвестиційної безпеки – це матеріальна основа реалізації національних інтересів держави, зокрема економічного зростання і підвищення якості життя населення. З огляду на це необхідність вирішення проблем в інвестиційній сфері актуалізує дослідження кількісних й якісних показників прямого іноземного інвестування та їх впливу на економічну безпеку нашої держави.

Огляд літератури

У працях вітчизняних вчених аналізуються тенденції надходження іноземних інвестицій в економіку України й їх структурні диспропорції у розподілі за сферами національного господарства (А. Pereverzeva, 2016; О. Timoshenko, Т. Liskovetska, 2017), досліджуються інституціональні чинники інвестиційної безпеки і пропонуються організаційно-економічні, інформаційні та правові механізми для вдосконалення інституту права власності як основи формування стабільних умов інвестування іноземного акціонерного капіталу в нашій державі (А. Mokiу, І. Hurniak, О. Datsko, 2014). Проблеми забезпечення відповідності індикаторів інвестиційної безпеки їх оптимальним значенням, заходи з формування сприятливого інвестиційного клімату і вдосконалення системи залучення ПІІ в Україну з урахуванням інтересів національної економічної безпеки та в умовах євроінтеграції розглядаються в дослідженнях Д. В. Нікітенка (D. Nikitenko, 2017), К. В. Паливоди (K. Palyvoda, 2018), С. І. Ткаленко (S. Tkalenko, 2019), О. М. Шарова (O. Sharov, 2015).

Незважаючи на детальне вивчення науковцями тенденцій та проблем прямого іноземного інвестування в контексті економічної безпеки, недостатньо уваги приділяється дослідженню структури ПІІ й її впливу на стан інвестиційної безпеки нашої держави.

Мета дослідження

Метою статті є визначення впливу структурних змін прямого іноземного інвестування на економічну безпеку України. Відповідно до мети окреслимо такі завдання дослідження: 1) оцінка та аналіз динаміки рівня інвестиційної безпеки нашої держави з урахуванням якісних змін структури ПІІ; 2) аналіз тенденцій зміни структури прямих іноземних інвестицій в економіку України; 3) визначення впливу структурних змін ПІІ на рівень інвестиційної безпеки і ключові індикатори макроекономічної безпеки нашої держави.

Результати дослідження

Оцінка стану інвестиційної безпеки країни починається з формування системи індикаторів та одержання оцінок їх стану на основі порівняння фактичних значень показників, розрахованих за офіційними статистичними даними, з їх пороговими значеннями. З огляду на специфіку нашого дослідження основне завдання цього етапу – формування бази даних вихідних показників, які забезпечили би коректний розрахунок фактичних і порогових значень індикаторів, що характеризують інвестиційну складову економічної безпеки з урахуванням якісних змін в інвестиційному процесі, зокрема у структурі прямих іноземних інвестицій.

Методика розрахунку рівня економічної безпеки держави містить перелік індикаторів стану її інвестиційної безпеки: ступінь зношення основних засобів (%); відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій (%), відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів (%); відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП (%); відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП (%); частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій (%) (Методичні рекомендації, 2007, 2013).

Загальновідомі методичні підходи до оцінки інвестиційної безпеки не враховують науковість інвестицій та їх галузеву структуру, що важливо для забезпечення відповідності параметрів інвестиційного процесу критеріальним вимогам економічної безпеки. Отже, необхідно доповнити систему індикаторів показниками, які характеризують структуру інвестицій за галузями промисловості: частка капітальних інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальному обсязі капітальних інвестицій (%); частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальному обсязі ПІІ (%).

При цьому належну увагу приділимо визначенню сутності індикатора «частка інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальному обсязі ПІІ» з позицій теорії безпеки, враховуючи неоднозначний вплив прямого іноземного інвестування на економічний розвиток унаслідок виникнення негативних ефектів через розбіжність пріоритетів інвестиційних стратегій зарубіжних інвесторів з національними інтересами країни розміщення інвестицій. Цим зумовлена низка загроз економічній безпеці держави, зокрема вплив іноземних інвесторів на становлення інвестиційних ринків у трансформаційних економіках і формування напрямів розвитку інвестованих галузей відповідно до власних інтересів. До ризиків, пов'язаних з прямим іноземним інвестуванням, також належать: закріплення неефективної структури національного виробництва з переважанням старопромислових галузей економіки; нераціональна експлуатація національної сировинно-ресурсної бази та виробничих потужностей посилення залежності від іноземного капіталу; постачання або збут неякісних, недосконалих і морально застарілих матеріалів, комплектних та технологічного обладнання; виведення інвестором прибутків за кордон.

Зважаючи на вказані негативні наслідки іноземного інвестування для «приймаючої» країни, зазначимо, що актуальною є мобілізація внутрішніх ресурсів для фінансування розвитку основних фондів, особливо у промисловості. Збільшення частки ПІІ в загальному обсязі інвестицій загрожує посиленням залежності країни від іноземних інвесторів і загостренням фінансово-економічної кризи у разі відпливу іноземних інвестицій. Відповідно, у країнах з посттрансформаційною економікою рівень іноземного інвестування не має перевищувати певні порогові значення. Наприклад, відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП має перебувати в межах 5–10%, а частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій – у межах 20–30%. Таким чином, з точки зору забезпечення економічної безпеки та досягнення національних інтересів існує оптимальний інтервал значень показників, що характеризують обсяг іноземного капіталу в економіці країни. Крім цього, необхідно забезпечити дотримання оптимального співвідношення залучених коштів зарубіжних і внутрішніх інвесторів у структурі інвестицій в основний капітал.

Порогове значення показника частки інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальних обсягах прямих іноземних інвестицій при розрахунку інтегрального індексу інвестиційної безпеки з урахуванням світового досвіду доцільно встановити на рівні 5–10%. При цьому будемо розглядати його як двопороговий індикатор, який є стимулятором лише тоді, коли його значення перебуває в межах від 5% до 10%. Якщо значення показника менше за 5% або перевищує 10%, то він розглядається як дестимулятор, оскільки прямі іноземні інвестиції у країнах з перехідною економікою не супроводжуються передачею місцевим виробникам новітніх технологій. Іноземні інвестори розміщують у приймаючій країні виробництво продукції, яка перебуває на останніх етапах життєвого циклу й виготовляється на відносно застарілому обладнанні та з використанням відсталих технологій. Крім цього,

якщо іноземні інвестори ініціюють і фінансують реалізацію наукомістких проєктів у галузях четвертого чи п'ятого технологічного укладу, то вони це здійснюють переважно за умов отримання охоронних документів на об'єкти промислової власності на території України, закріплюючи своє монопольне становище у виробництві певних товарів. Отже, для зміцнення інвестиційної безпеки важливо досягти балансу між прагненням збільшити обсяги залучених інвестицій та необхідністю спрямовувати їх у високотехнологічні галузі економіки, щоб іноземні інвестиції сприяли розвитку попиту на інноваційну продукцію вітчизняних виробників.

Таким чином, для оцінки інвестиційної безпеки держави доцільно використати як базову Методику розрахунку економічної безпеки України. З метою одержання коректних результатів оцінки необхідно вдосконалити зазначену методику в частині формування системи індикаторів інвестиційної безпеки і процедури їх нормування. З урахуванням сучасних світових тенденцій соціально-економічного розвитку та необхідності активізації у нашій державі науково-технологічних чинників економічного зростання перелік індикаторів доповнено показниками, що дають змогу врахувати наукомісткість інвестицій.

Інтегральний показник інвестиційної безпеки держави визначаємо за формулою (Методичні рекомендації, 2007):

$$I_{\text{інв.безп}} = \sum_{i=1}^b a_i \times z_i, \quad (1)$$

де a_i – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний показник інвестиційної безпеки;

z_i – нормалізовані значення вхідних показників x_i .

Вагові коефіцієнти (a_i) визначено згідно з Методикою оцінки рівня економічної безпеки України за методом головних компонент, який передбачає: розрахунок кореляційної матриці; виокремлення головних компонент і розрахунок факторних навантажень; ідентифікацію головних компонент. Для нормування фактичних значень індикаторів інвестиційної безпеки держави як нормувальне значення використовувалося мінімальне (для показника-дестимулятора) або максимальне значення (для показника-стимулятора) відповідного індикатора за досліджуваний період.

За результатами проведених розрахунків, у нашій державі погіршився стан інвестиційної безпеки у довгостроковому періоді, про що свідчить зменшення інтегрального показника з 0,865 у 2006 р. до 0,634 у 2018 р. (табл. 1). Аналізуючи ступінь відповідності індикаторів критеріям економічної безпеки у короткостроковому періоді (нормалізовані значення), можемо припустити, що істотне зниження рівня інвестиційної безпеки України у 2016–2018 рр. відбулося внаслідок погіршення значень таких показників, як відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відношення чистого приросту ПІІ до ВВП, частка ПІІ у загальному обсязі інвестицій.

Таблиця 1

Нормалізовані значення індикаторів та інтегральний показник інвестиційної безпеки України у 2006–2018 рр.

Рік	Ступінь зношення основних засобів	Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій	Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП	Відношення чистого приросту ПІІ до ВВП	Частка ПІІ у загальному обсязі інвестицій	Частка вітчизняних інвестицій в основний капітал у ВВП	Частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах інвестицій в основний капітал	Частка інвестицій у високо-технологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ	Інтегральний показник інвестиційної безпеки
2006	1,000	0,696	0,889	1,000	0,455	0,882	0,656	1,000	0,865
2007	0,979	0,721	1,000	0,458	0,512	1,000	0,612	1,000	0,852
2008	0,841	0,693	0,926	0,694	0,513	0,940	0,718	0,800	0,797
2009	0,858	0,727	0,686	0,736	0,501	0,632	1,000	0,667	0,737
2010	0,687	0,855	0,543	0,580	0,745	0,652	0,812	0,481	0,651
2011	0,678	0,772	0,625	0,515	0,575	0,751	0,718	0,502	0,643
2012	0,671	0,881	0,656	0,418	0,445	0,789	0,687	0,435	0,631
2013	0,667	0,836	0,575	0,414	0,502	0,692	0,718	0,513	0,622
2014	0,616	0,725	0,466	0,279	0,449	0,556	0,812	0,516	0,563
2015	0,857	1,000	0,463	0,634	1,000	0,550	0,937	0,572	0,724
2016	0,886	0,709	0,507	0,641	0,881	0,605	0,968	0,576	0,708
2017	0,934	0,668	0,507	0,304	0,418	0,612	0,906	0,574	0,651
2018	0,849	0,667	0,548	0,269	0,384	0,669	0,812	0,575	0,634
Вагові коефіцієнти	0,191	0,109	0,145	0,078	0,064	0,128	0,102	0,182	–
Коефіцієнти чутливості	0,258	0,115	0,125	0,033	0,039	0,144	0,130	0,165	–

Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України (вартість основних засобів; капітальні інвестиції в Україні; прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності; валовий внутрішній продукт).

При цьому зауважимо, що наближення до нижньої межі оптимального інтервалу (5%) значення індикатора «відношення чистого приросту ПІІ до ВВП», яке у 2015–2016 рр. становило відповідно 4,52% та 4,62%, не можна пояснити збільшенням ПІІ. Навпаки, відбулося зменшення обсягів ПІІ з 38,3 млрд. дол. США у 2014 р. до 31,2 млрд. дол. США у 2016 р. при одночасному більш істотному зменшенні ВВП – відповідно з 122,1 млрд. дол. США до 95,4 млрд. дол. США. Отже, недостатньо обґрунтованими є висновки щодо основних чинників інвестиційної безпеки, які базуються лише на аналізі динаміки індикаторів і зміни ступеня їхньої відповідності критеріальним обмеженням економічної безпеки. З метою визначення найбільш впливових чинників інвестиційної безпеки використаємо функціональну залежність інтегрального показника інвестиційної безпеки України від множини індикаторів, отриману в процесі обробки даних за допомогою моделі головних компонент у програмі «Статистика». Коефіцієнт чутливості (еластичності) розрахуємо на основі підходу російських вчених (А. Kibitkin, О. Skoterenko, 2010) за формулою:

$$K_{\alpha} = \frac{\Delta I_{IB}}{\Delta x_i} \cdot \frac{x_i}{I_{IB}}, \quad (2)$$

де ΔI_{IB} – різниця між фактичним значенням інтегрального показника інвестиційної безпеки та значенням цього показника після зміни фактичного значення індикатора на 1%;

Δx_i – величина зміни фактичного значення індикатора;

x_i – фактичне значення індикатора, розраховане за статистичними даними;

I_{IB} – початкове значення інтегрального показника інвестиційної безпеки.

Як видно з табл. 1, у 2018 р. найвища чутливість інтегрального показника спостерігалася до зміни індикатора «ступінь зношення основних засобів», оскільки зниження його значення на 1% зумовлює зменшення інтегрального показника на 0,258% за інших рівних умов. Враховуючи те, що значення цього індикатора збільшилося з 55,1% у 2017 р. до 60,6% у 2018 р., можемо зробити висновок про посилення впливу загроз, пов'язаних із надмірним зношенням основних засобів і старінням матеріальної бази підприємств. З цієї точки зору важливою є роль ПІІ у розвитку високотехнологічних галузей промисловості, що істотно впливає на рівень інвестиційної безпеки нашої держави. Це підтверджується високою чутливістю рівня інвестиційної безпеки до зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ – зростання індикатора на 1% сприяє збільшенню інтегрального показника на 0,165% за інших рівних умов.

Крім названих індикаторів, на стан інвестиційної безпеки України у 2018 р. істотно вплинула зміна таких показників, як: частка вітчизняних інвестицій в основний капітал у ВВП ($K_{\alpha} = 0,144$), відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП ($K_{\alpha} = 0,125$), частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах інвестицій в основний капітал

($Kч = 0,130$), відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій ($Kч = 0,115$). При цьому не підтвердилося наше припущення про значний вплив на інтегральний показник інвестиційної безпеки зміни відношення чистого приросту ПІІ до ВВП та частки ПІІ у загальному обсязі інвестицій, оскільки значення коефіцієнтів чутливості є дуже низькими – відповідно 0,033 і 0,039.

Істотний вплив зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ на інтегральний показник інвестиційної безпеки нашої держави підтверджує вагому роль зміни структури інвестицій у формуванні економічної безпеки країни. Для більш детального дослідження ефектів структурних змін прямого іноземного інвестування проаналізуємо структуру ПІІ, які надходять в Україну, за галузями промисловості та сфери економічної діяльності. Третина всіх прямих іноземних інвестицій спрямовується у промисловість нашої держави, хоча за досліджуваний період їх частка зменшилася з 41,2% до 33,0%. Також упродовж 2010–2018 рр. простежувалося зниження частки інвестицій у фінансову та страхову діяльність – з 25,3% до 11,15%. Позитивною тенденцією з точки зору побудови постіндустріального суспільства можемо вважати збільшення частки інвестицій у розвиток інфраструктури, зокрема в оптову і роздрібну торгівлю (з 10,3% до 16,7%), інформацію та телекомунікації (з 3,8% до 6,8%).

За досліджуваний період відбулися істотні зміни у структурі ПІІ в промисловість. Якщо впродовж 2010–2012 рр. пріоритетною галуззю іноземного інвестування була металургія, то після 2013 р. частка цієї галузі у загальних обсягах ПІІ поступово скоротилася (рис. 1). Водночас за досліджуваний період удвічі збільшилася частка інвестицій у харчову промисловість. Інвестиції у високотехнологічні галузі промисловості (машинобудування, крім ремонту й монтажу машин і устаткування, та виробництво фармацевтичної продукції) у загальних обсягах ПІІ не перевищують 3%, хоча спостерігається позитивна тенденція до зростання цього показника (з 2,16% у 2010 р. до 2,59% у 2018 р.).

Визначення впливу структурних змін, що відбулися у прямому іноземному інвестуванні, на економічну безпеку нашої держави проведемо за допомогою регресійного аналізу даних за період з 2006 р. по 2018 р. Для побудови моделі як залежні змінні почергово використаємо річні значення основних індикаторів макроекономічної безпеки держави, отримані з бази даних Державної служби статистики України: рівень безробіття, ВВП на одного мешканця, темпи зростання ВВП, індекс споживчих цін. Незалежні змінні – це показники, які характеризують структуру прямих іноземних інвестицій і визначаються часткою відповідної сфери економічної діяльності чи галузі промисловості у загальному обсязі ПІІ та розраховані на основі офіційних статистичних даних про обсяги прямих іноземних інвестицій у нашу державу за видами економічної діяльності (табл. 2). Фактичні значення індикаторів макроекономічної безпеки і структурних змін у прямих іноземних інвестиціях за 13 років прологарифмовано та проведено регресійний аналіз із використанням програмного пакета «Statistica 7.0».

Рисунок 1

Прямі іноземні інвестиції в економіку України за окремими галузями промисловості (частка у загальному обсязі ПІІ, %)

Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України (прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності).

Таблиця 2

Характеристика змінних дослідження

Показники макроекономічної безпеки держави		Показники структурних змін у ПІІ	
позначення	назва	позначення	назва
<i>Unempl</i>	Рівень безробіття, %	<i>invest_trade</i>	Частка інвестицій в оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів у загальних обсягах ПІІ, %
		<i>invest_food_bev</i>	Частка інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальних обсягах ПІІ, %

Показники макроекономічної безпеки держави		Показники структурних змін у ПІІ	
позначення	назва	позначення	назва
<i>GDP_p_c</i>	ВВП на одного мешканця, тис. грн.	<i>invest_telecom</i>	Частка інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність у загальних обсягах ПІІ, %
		<i>invest_high_tech</i>	Частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ, %
<i>GDP_g_r</i>	Темпи зростання ВВП, %	<i>invest_metall</i>	Частка інвестицій у металургійне виробництво і виробництво готових металевих виробів у загальних обсягах ПІІ, %
<i>Consum_PI</i>	Індекс споживчих цін, %	<i>invest_fin_insur</i>	Частка інвестицій у фінансову та страхову діяльність у загальних обсягах ПІІ, %

Результати регресійного аналізу даних (табл. 3) показують, що існує достатній зв'язок між показниками макроекономічної безпеки України і незалежними змінними, які характеризують структуру прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку (величина R перебуває в інтервалі від 0,6 до 0,9). Коефіцієнт детермінації вказує на те, що рівень безробіття більше, ніж на 60%, залежить від змін у структурі інвестицій. Зокрема, збільшення обсягів ПІІ у високотехнологічні галузі промисловості та у металургійне виробництво сприяє зниженню рівня безробіття. Обернена залежність між цими показниками спостерігається у довгостроковому періоді. Так, частка інвестицій у виробництво металургійної продукції у загальних обсягах ПІІ зменшилася з 6,6% у 2006 р. до 5,2% у 2018 р., частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості – відповідно з 4,5% до 2,6%, а рівень безробіття підвищився з 7,4% до 9,1%. Водночас відсутній зв'язок між рівнем безробіття й змінами частки інвестицій в оптову і роздрібну торгівлю, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в інформаційну і телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність та страхування.

За результатами регресії виявлено щільний зв'язок ($R = 0,96$) між показником ВВП на одного мешканця і незалежними змінними, що характеризують зміну частки інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в інформаційну і телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність і страхування у структурі прямих іноземних інвестицій. При

цьому зростання ВВП у розрахунку на одного мешканця у 2006–2018 рр. (з 10,51 тис. грн. до 72,99 тис. грн.) на 92% зумовлене саме зміною цих показників ($R^2 = 0,92$). Зокрема, за досліджуваний період частка інвестицій у харчову промисловість у загальних обсягах ПІІ збільшилася з 4,3% до 8,6%, а частка інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність – з 4,25% до 6,64%. Частка інвестицій у фінансову діяльність і страхування у структурі ПІІ не істотно зменшилася – з 11,42% до 11,15%.

Таблиця 3

Вплив структурних змін у прямих іноземних інвестиціях на показники макроекономічної безпеки України в 2006–2018 рр.

Факторні ознаки	Залежна змінна		
	<i>Unempl</i>	<i>GDP_p_c</i>	<i>GDP_g_r</i>
Кількість спостережень	13	13	13
Постійна величина	1,258*** (0,088)	-4,068*** (0,645)	1,688*** (0,067)
<i>invest_food_bev</i>	–	2,238*** (0,419)	–
<i>invest_high_tech</i>	-0,761*** (0,257)	–	0,208*** (0,058)
<i>invest_metall</i>	-0,166*** (0,063)	–	0,131*** (0,031)
<i>invest_telecom</i>	–	1,976*** (0,417)	0,173*** (0,057)
<i>invest_fin_insur</i>	–	2,003*** (0,294)	–
R	0,81	0,96	0,84
R ²	0,65	0,92	0,71

Примітки: * – рівень статистичної помилки 10%; ** – рівень статистичної помилки 5%; *** – рівень статистичної помилки 1%.

Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України (валовий внутрішній продукт; зареєстроване безробіття; індекси промислової продукції за видами діяльності; прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності).

Сповільнення темпів зростання ВВП з 107,6% у 2006 р. до 103,4% у 2018 р. значною мірою можна пояснити зниженням у загальних обсягах ПІІ частки інвестицій у металургійну промисловість та інвестицій у високотехно-

логічні галузі промисловості, оскільки існує міцний зв'язок між цими змінними ($R = 0,84$, $R^2 = 0,71$). Зважаючи на позитивний вплив збільшення частки інвестицій в інформаційну і телекомунікаційну діяльність, можемо зробити висновок, що інвестування цієї сфери певною мірою стримало темпи зниження ВВП у довгостроковому періоді. Пряма залежність економічного зростання в Україні від структурних чинників іноземного інвестування, виявлена в результаті проведеного дослідження, особливо чітко простежувалася у кризовий період 2014–2015 рр., коли темпи приросту ВВП знизилися до 93,4% та 90,2% і відбулося зменшення частки інвестицій у виробництво металургійної продукції з 10% у 2013 р. до 5,68% у 2015 р., в інформаційну та телекомунікаційну діяльність – відповідно з 3,56% до 4,29%, а частка інвестицій у високотехнологічні галузі залишалася практично без змін (на рівні 2,3%).

За результатами регресійного аналізу виявлено відносно слабший ($R = 0,77$, $R^2 = 0,60$) прямий зв'язок між індексом споживчих цін і часткою інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю в загальному обсязі ПІІ (рівняння 1):

$$\text{Consum_PI} = 1,521 + 0,656 \text{ invest_trade} - 0,414 \text{ invest_telecom} + 0,188 \text{ invest_high_tech.} \quad (1)$$

Також за досліджуваний період спостерігався прямий вплив частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ на індекс споживчих цін, а зміна частки інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність має обернений зв'язок із залежною змінною. Статистична помилка цієї моделі не перевищує 5%. При цьому зв'язок між залежною і незалежними змінними є недостатньо міцним (F -критерій = 4,54, та він незначно перевищує табличне значення). Отже, зростання споживчих цін на 60% зумовлене збільшенням частки інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю та частки високотехнологічних галузей промисловості в загальних обсягах ПІІ. Інвестування в розвиток торговельної мережі, модернізацію та створення додаткових торговельних площ в умовах не насиченого товарами ринку в підсумку призводить до підвищення цін на товари.

Збільшення інвестицій у високотехнологічні галузі в умовах зниження фізичних обсягів виробництва цих галузей також призводить до зростання цін на таку продукцію. Так, незважаючи на те, що в нашій країні спостерігається зростання індексів промислової продукції у виробництві комп'ютерів, електронної й оптичної продукції (з 86% у 2013 р. до 122,8% у 2018 р. (індекси промислової продукції за видами діяльності)), реальною є тенденція до скорочення обсягів виробництва у цій галузі. Зокрема, за вказаний період виробництво приладів та інструментів для аеронавігації або космічної навігації (крім компасів) зменшилося з 362 шт. до 75 шт., апаратури електродіагностичної (крім електрокардіографів), п. е. с. – з 3003 шт. до 2629 шт., обладнання комунікаційного мережевого (концентратори (хаби), маршрутизатори сигналу (роутери), шлюзи для забезпечення функціонування мереж глобального доступу (WANS) і мереж локального доступу (LANS); плати звукові, відеоплати, плати машин для автоматичного оброблення даних мережеві) – з 50927 шт. до 2667 шт. (виробництво промислової продукції за видами).

Обернений зв'язок між індексом споживчих цін та часткою інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність у загальних обсягах ПІІ, виявлений у результаті нашого дослідження, свідчить про позитивний вплив цих інвестицій на розвиток конкурентного ринку в означеній сфері. У такому разі прямі іноземні інвестиції сприяють зниженню ціни на інформаційні та телекомунікаційні послуги за рахунок розширення мереж і збільшення масштабів надання цих послуг.

Висновки

Зниження рівня інвестиційної безпеки України впродовж 2006–2018 рр. спричинене погіршенням відповідності ключових індикаторів критеріям економічної безпеки. Найбільш впливові загрози інвестиційній безпеці держави у 2018 р. зумовлені високим зношенням основних засобів на підприємствах та недостатнім інвестуванням в їхнє відновлення, а також недостатнім інвестуванням високотехнологічних галузей промисловості. Крім ступеня зношення основних засобів, вагомим чинником інвестиційної безпеки в Україні можемо вважати структуру прямих іноземних інвестицій, оскільки в результаті дослідження виявлено високу чутливість інтегрального показника до зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ: при збільшенні значення цього індикатора на 1% інтегральний показник зростає на 0,165% за інших рівних умов.

Підтвердження вагової ролі структурних змін у прямому іноземному інвестуванні у формуванні економічної безпеки України отримане в результаті регресійного аналізу даних, при якому як залежні змінні використано індикатори макроекономічної безпеки держави, а незалежні змінні – показники структури прямих іноземних інвестицій у нашу державу за 2006–2018 рр. Результати регресійного аналізу дають змогу зробити такі висновки:

1. Обернена залежність виявлена між рівнем безробіття і такими показниками структури ПІІ, як частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості та у металургійне виробництво. Збільшення обсягів ПІІ у ці галузі промисловості має сприяти зниженню рівня безробіття насамперед через розширення виробничих потужностей і створення нових робочих місць. Отже, зростання рівня безробіття в Україні впродовж 2006–2018 рр. на 60% можна пояснити зменшенням частки високотехнологічних галузей промисловості й металургії у структурі ПІІ. Відсутній зв'язок між рівнем безробіття і змінами частки інвестицій в оптову та роздрібну торгівлю, виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, в інформаційну й телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність та страхування в загальних обсягах ПІІ.

2. Щільний прямий зв'язок існує між показником ВВП на одного мешканця і незалежними змінними, що характеризують зміну частки інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, в інформаційну й телекомунікаційну діяльність, у фінансову діяльність і страхування у структурі ПІІ. Зростання ВВП у розрахунку на одного мешканця у 2006–2018 рр. на 92% зумовлене збільшенням частки інвестицій у харчову промисловість, в інформаційну та телекомунікаційну діяльність, незважаючи на незначне зменшення частки інвестицій у фінансову діяльність і страхування.

3. Зниження темпів зростання ВВП упродовж 2006–2018 рр. на 70% можемо пояснити зменшенням у загальних обсягах ПІІ частки інвестицій у металургійну промисловість та інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості, оскільки існує міцний прямий зв'язок між залежною і незалежними змінними. Збільшення частки інвестицій в інформаційну та телекомунікаційну діяльність у загальному обсязі ПІІ впродовж досліджуваного періоду певною мірою сповільнило темпи зниження ВВП в Україні.

4. Нецільний прямий зв'язок виявлено між індексом споживчих цін і частками інвестицій в оптову й роздрібну торгівлю та у високотехнологічні галузі промисловості у структурі ПІІ. Збільшення споживчих цін у нашій державі впродовж 2006–2018 рр. на 60% зумовлене зростанням частки інвестицій в оптову і роздрібну торгівлю та частки високотехнологічних галузей промисловості в загальних обсягах ПІІ. Це пов'язане з тим, що в умовах не насиченого товарами ринку і зменшення фізичних обсягів виробництва високотехнологічної продукції існуючий рівень інвестування у сфери не забезпечує зниження споживчих цін. Обернений зв'язок виявлено між індексом споживчих цін і часткою інвестицій в інформаційну й телекомунікаційну діяльність у структурі ПІІ, що підтверджує позитивний вплив цих інвестицій на розвиток означеної сфери та отримання споживачами переваг за рахунок збільшення масштабів надання відповідних послуг.

Список використаної літератури

1. Переверзєва А. В. Оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 1(29). С. 75–81.
2. Тимошенко О. В., Лісковецька Т. П. Особливості та перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну в контексті забезпечення економічної безпеки національної економіки. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 9. С. 87–92.
3. Мокій А. І., Гурняк І. Л., Дацко О. І. Інституційні чинники формування загроз інвестиційній безпеці в Україні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 121, ч. II. С. 74–88.

4. Нікітенко Д. В. Стан інвестиційної безпеки України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25 (1). С. 96–102. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25(1)_23).
5. Паливода К. В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка і держава*. 2018. № 3. С. 4–9. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2018/3.pdf.
6. Ткаленко С. І. Стратегія інвестиційної безпеки національної економіки в умовах євроінтеграційного вектору розвитку. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 2. С. 62–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_2_13.
7. Шаров О. М. Питання стратегії залучення прямих іноземних інвестицій у контексті дотримання інтересів економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 41–50.
8. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Мін-ва екон. України від 02 березня 2007 № 60. URL: <http://www.expert-ua.info/>.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Мін-ва екон. розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.
10. Вартість основних засобів (2000–2018). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Капітальні інвестиції в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності (2010–2018). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Валовий внутрішній продукт (1990–2018). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Кибиткин А. И., Скотаренко О. В. Эконометрические методы оценки чувствительности экономической системы. *Вестник МГТУ*. 2010. № 1. С. 22–26.
15. Зареєстроване безробіття (2006–2018 рр.). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
16. Індекси промислової продукції за видами діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Виробництво промислової продукції за видами. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/pr/vr_rea_ovpp/vr_rea_ovpp_u/arh_vppv_u.html.